

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

1. Στη σύγχρονη οικονομία η πλειοψηφία των έργων πνευματικής ιδιοκτησίας δημιουργείται εντός επιχειρήσεων από εργαζόμενους που απασχολούνται με σύμβαση εξαρτημένης εργασίας. Χαρακτηριστικά παραδείγματα εργαζόμενων δημιουργών αποτελούν οι δημοσιογράφοι, οι σκηνοθέτες, οι φωτογράφοι και οι μοντέρ που απασχολούνται σε εκδοτικές επιχειρήσεις, ραδιοτηλεοπτικούς σταθμούς και εταιρίες παραγωγής οπτικοακουστικών έργων, οι γραφίστες και οι κειμενογράφοι διαφημιστικών εταιριών, οι προγραμματιστές και οι web designers που απασχολούνται σε επιχειρήσεις ψηφιακής τεχνολογίας, οι μεταφραστές που εργάζονται σε μεταφραστικά γραφεία, οι αρχιτέκτονες που εργάζονται σε αρχιτεκτονικά γραφεία και τεχνικές εταιρίες, οι σχεδιαστές που απασχολούνται σε επιχειρήσεις παραγωγής και εμπορίας αντικειμένων των εφαρμοσμένων τεχνών, οι εργαζόμενοι που αναλαμβάνουν την μετάφραση και τον υποτιτλισμό οπτικοακουστικών έργων, οι χορογράφοι που εργάζονται σε κρατικά θέατρα. Προστατευόμενα από το δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας έργα μπορούν όμως να προκύψουν και από τη δραστηριότητα εργαζομένων, οι οποίοι δεν ανήκουν τυπολογικά στην κατηγορία των δημιουργών. Τέτοιοι είναι για παράδειγμα οι υπάλληλοι του εμπορικού τμήματος μιας επιχείρησης που συντάσσουν μία μελέτη σε σχέση με το εμπορικό αντικείμενο της επιχείρησης ή μία έκθεση που παρουσιάζει τις προοπτικές της επιχείρησης στην αγορά, οι εργαζόμενοι στο τμήμα δημοσίων σχέσεων της επιχείρησης που δημιουργούν ενημερωτικά φυλλάδια κοκ.

Η δημιουργία έργων από εργαζόμενους προκαλεί μία σειρά από συγκρούσεις, πεδίο των οποίων είναι η εργασιακή σχέση. Εργαζόμενος δημιουργός και εργοδότης έχουν συχνά αντιτιθέμενα συμφέροντα, τόσο περιουσιακής όσο και ηθικής φύσης. Το δίπολο της σύγκρουσης διαμορφώνεται από το συμφέρον του δημιουργού να ελέγχει το έργο του και να απολαμβάνει τους οικονομικούς του καρπούς και από το συμφέρον του εργοδότη να χρησιμοποιεί και να εκμεταλλεύεται ακώλυτα το παραχθέν στην επιχείρησή του αγαθό για την εξυπηρέτηση των επιχειρηματικών του σκοπών.

Το ελληνικό δίκαιο ρυθμίζει το ζήτημα με την διάταξη του άρθρου 8 ν.2121/1993, το οποίο προβλέπει ότι *«Επί έργων που δημιουργήθηκαν από μισθωτούς σε εκτέλεση σύμβασης εργασίας, αρχικός δικαιούχος του περιουσιακού και του ηθικού δικαιώματος είναι ο δημιουργός. Αν δεν υπάρχει αντίθετη συμφωνία, στον εργοδότη μεταβιβάζονται αυτοδικαίως εκείνες μόνο οι εξουσίες από το περιουσιακό δικαίωμα, που είναι αναγκαίες για την εκπλήρωση του σκοπού της σύμβασης. Το περιουσιακό δικαίωμα επί των έργων*

που δημιουργήθηκαν από τους απασχολούμενους με οποιαδήποτε σχέση εργασίας στο Δημόσιο ή Ν.Π.Δ.Δ., σε εκτέλεση του υπηρεσιακού τους καθήκοντος μεταβιβάζεται αυτοδικαίως στον εργοδότη, εκτός αν υπάρχει αντίθετη συμφωνία».

Περαιτέρω το άρθρο 40 ν. 2121/1993, που αφορά ειδικά την δημιουργία προγραμμάτων Η/Υ από εργαζόμενους προβλέπει ότι «*Το περιουσιακό δικαίωμα σε πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή, που δημιουργήθηκε από μισθωτό σε εκτέλεση σύμβασης εργασίας ή σύμφωνα με τις οδηγίες του εργοδότη του, μεταβιβάζεται αυτοδικαίως στον εργοδότη, εκτός αν υπάρχει αντίθετη συμφωνία*».

2. Στόχος της παρούσας μονογραφίας είναι ο εντοπισμός και η εξέταση των νομικών ζητημάτων που ανακύπτουν από την δημιουργία έργων σε εκτέλεση σύμβασης εξαρτημένης εργασίας, η ερμηνεία των σχετικών διατάξεων και η εξεύρεση ισορροπημένων, αντικειμενικών και επαληθεύσιμων λύσεων για την αντιμετώπιση των συγκρούσεων συμφερόντων. Για την εκπόνηση της έγινε εξαντλητική μελέτη της ελληνικής και εκτενής έρευνα της γερμανικής νομολογίας και θεωρίας. Αποσπασματικά εξετάστηκαν και αναφέρονται τα ισχύοντα σε διάφορες άλλες χώρες, όπως η Αγγλία, οι ΗΠΑ, η Γαλλία, η Ελβετία, η Αυστρία, η Ολλανδία και η Κύπρος. Το συγκεκριμένο θέμα δεν έχει αναλυθεί μέχρι σήμερα σε επίπεδο μονογραφίας. Η διάρθρωση της διατριβής έχει ως εξής:

Στο πρώτο κεφάλαιο αναλύεται το θεμελιώδες ζήτημα της νομοθετικής επιλογής του αρχικού δικαιούχου του δικαιώματος επί του έργου ανάμεσα στον εργαζόμενο δημιουργό και τον εργοδότη. Παρουσιάζονται οι δύο αντιθετικές λύσεις που ακολουθούνται στα δύο βασικά συστήματα προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας [droit d'auteur – copyright system]. Αναλύονται τα δικαιολογικά επιχειρήματα των υποστηρικτών κάθε λύσης και ακολουθεί τοποθέτηση ως προς την ορθότητά τους. Τέλος παρουσιάζονται τα ζητήματα που προκύπτουν από τις αντιτιθέμενες λύσεις στο επίπεδο του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου και επιχειρείται μία προσπάθεια αντιμετώπισής τους.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύεται συνοπτικά η έννοια της εξάρτησης, η διάγνωση της οποίας αποτελεί το «εισιτήριο» στο πεδίο εφαρμογής του εργατικού δικαίου. Εκτίθενται οι θεωρίες περί εξάρτησης και η στάση της νομολογίας. Τέλος επιχειρείται η σταχυολόγηση των προσφορότερων κριτηρίων εξάρτησης για την ιδιόμορφη περίπτωση των δημιουργικώς απασχολούμενων.

Στο τρίτο κεφάλαιο επιχειρείται η συστηματοποίηση των κριτηρίων που οδηγούν στο διαχωρισμό των έργων του εργαζομένου ανάμεσα σε αυτά που εντάσσονται στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 8 ν.2121/1993 [«υπηρεσιακά έργα»], ως προς τα οποία ο εργοδότης αποκτά εκ του νόμου δικαίωμα εκμετάλλευσης, και σε αυτά που μένουν εκτός πεδίου εφαρμογής της ανωτέρω διάταξης [«ελεύθερα» έργα]. Διαπι-

στώνεται ότι ο ασφαλής διαχωρισμός επιτυγχάνεται με την σωρευτική συνδρομή δύο προϋποθέσεων.

Στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύεται η διαμόρφωση των έννομων σχέσεων ανάμεσα σε εργαζόμενο δημιουργό και εργοδότη, σε ό,τι αφορά τα ελεύθερα έργα του πρώτου. Εκτίθενται οι προϋποθέσεις νόμιμης εκμετάλλευσής τους από τον εργοδότη, ενώ εξετάζονται και οι περιορισμοί που τίθενται στον εργαζόμενο δημιουργό ως προς την παράλληλη με την εργασιακή σχέση εκμετάλλευσή τους.

Στο πέμπτο κεφάλαιο εξετάζεται η λειτουργία και η νομική φύση της μεταβίβασης του περιουσιακού δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας γενικά και εν συνεχεία οι ιδιαιτερότητες που παρουσιάζει η αυτοδίκαιη μεταβίβαση στον εργοδότη των περιουσιακών εξουσιών που απορρέουν από το υπηρεσιακό έργο. Εξετάζεται η ευθύνη του εργαζομένου έναντι του εργοδότη από τυχόν νομικά ελαττώματα του υπηρεσιακού έργου. Τέλος γίνεται μία σύντομη αναφορά στο δικαίωμα κυριότητας επί του υλικού φορέα που ενσωματώνει το έργο του εργαζόμενου δημιουργού.

Στο έκτο κεφάλαιο επιχειρείται ο προσδιορισμός του εύρους της εξουσίας εκμετάλλευσης που αποκτά ο εργοδότης σε σχέση με το υπηρεσιακό έργο. Αναλύεται η επίδραση του δικαίου συμβάσεων πνευματικής ιδιοκτησίας επί της μεταβίβασης στον εργοδότη των περιουσιακών εξουσιών που απορρέουν από το υπηρεσιακό έργο. Αναπτύσσεται η μεθοδολογία της εφαρμογής του κανόνα του σκοπού της μεταβίβασης εντός εργασιακής σχέσης και ελέγχεται σε ποιο βαθμό εφαρμόζονται επί της αυτοδίκαιης μεταβίβασης τα άρθρα 13 και 15 ν. 2121/1993 αλλά και ορισμένες επιμέρους διατάξεις του ειδικού μέρους του δικαίου συμβάσεων πνευματικής ιδιοκτησίας.

Στο έβδομο κεφάλαιο επιχειρείται μία προσέγγιση του δογματικά ακανθώδους ζητήματος των οικονομικών αξιώσεων του εργαζόμενου δημιουργού έναντι του εργοδότη του. Αναλύονται οι διαφορές ανάμεσα στις αξιώσεις που παρέχει το εργατικό δίκαιο και σε αυτές που παρέχει το δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας και εκτίθενται οι δύο βασικές θεωρίες, που αφορούν την αλληλεπίδρασή τους στο πεδίο της δημιουργίας έργων σε εκτέλεση σύμβασης εργασίας. Επιχειρείται ερμηνεία των κείμενων διατάξεων που αφορούν την αμοιβή του δημιουργού και επιλύεται το πρόβλημα της παράλληλης εφαρμογής των δύο κλάδων του δικαίου. Τέλος προτείνονται *de lege ferenda* ρυθμίσεις.

Το όγδοο κεφάλαιο αφιερώνεται στην άσκηση των ηθικών εξουσιών του εργαζόμενου δημιουργού που απορρέουν από το υπηρεσιακό έργο. Επιχειρείται η διακρίβωση των κατάλληλων κριτηρίων για την οριοθέτησή της. Πρώτα αναλύεται η δυνατότητα οριοθέτησης της μέσω συμβατικής πρόβλεψης και αναζητούνται οι προϋποθέσεις εγκυρότητας της σχετικής ρήτηρας. Στη συνέχεια αναλύεται η μέθοδος της στάθμισης συμφερόντων ως μέσο για την επίτευξη της οριοθέτησης της άσκησης των ηθικών εξουσιών, αν δεν υπάρχει σχετική συμβατική πρόβλεψη. Τέλος, αναλύ-

ονται οι επιμέρους ηθικές εξουσίες που αναφέρονται στο νόμο και γίνεται υπαγωγή της άσκησης τους σε συνθήκες εξαρτημένης δημιουργίας.

Στο ένατο κεφάλαιο εκτίθενται τα ανακύπτοντα ζητήματα από την εφαρμογή του άρθρου 40, που αφορά τη δημιουργία προγραμμάτων Η/Υ από εργαζόμενους. Εντοπίζονται οι ιδιαιτερότητες στο αντικειμενικό πεδίο εφαρμογής της ειδικής διάταξης και αναλύεται η επίδραση που έχει η τεχνική - χρηστική φύση των προγραμμάτων Η/Υ στην στάθμιση ανάμεσα στα συμφέροντα εργαζόμενου και εργοδότη. Γίνεται αναφορά στην δυνατότητα προστασίας των προγραμμάτων Η/Υ με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας και εκτίθενται τα σχετικά με την δημιουργία βάσεων δεδομένων από εργαζόμενο.

Στο δέκατο κεφάλαιο εξετάζονται οι ιδιαιτερότητες που παρουσιάζει η δημιουργία έργων από απασχολούμενους στο Δημόσιο ή σε Ν.Π.Δ.Δ.. Ειδική μνεία γίνεται στους διδάσκοντες και ερευνητές σε Α.Ε.Ι. και σε Ερευνητικά Κέντρα – Ινστιτούτα του Δημοσίου.

Τέλος, επιχειρείται συνοπτική παρουσίαση των συμπερασμάτων της έρευνας.

3. Η ανα χείρας μονογραφία αποτελεί την διδακτορική μου διατριβή. Εκπονήθηκε υπό την επιστημονική επίβλεψη του κ. Μιχαήλ – Θεόδωρου Μαρίνου, Καθηγητή Νομικής ΔΠΘ, και βαθμολογήθηκε ομόφωνα με βαθμό «Άριστα» μετά τη δημόσια προφορική ανάπτυξη της ενώπιον επταμελούς Εξεταστικής Επιτροπής, αποτελούμενης από τον κ. Μιχαήλ-Θεόδωρο Μαρίνο, Καθηγητή Νομικής ΔΠΘ, τον κ. Γεώργιο Τριανταφυλλάκη, Καθηγητή Νομικής ΔΠΘ, τον κ. Χρήστο Μαστροκώστα, Καθηγητή Νομικής ΔΠΘ, τον κ. Απόστολο Καραγκουνίδη, Αναπληρωτή Καθηγητή Νομικής ΔΠΘ, τον κ. Θεόδωρο Κατσά, Λέκτορα Νομικής ΔΠΘ, τον κ. Γεώργιο Μπαμπέτα, Λέκτορα Νομικής ΔΠΘ και τον κ. Γεώργιο Θεοδόση, Λέκτορα Νομικής ΔΠΘ.

4. Θερμές ευχαριστίες οφείλονται στα ακόλουθα πρόσωπα:

Πρωτίστως στον επιβλέποντα Καθηγητή μου, κ. Μιχαήλ-Θεόδωρο Μαρίνο. Με περιέβαλε με την εμπιστοσύνη του και μου προσέφερε πολύτιμη επιστημονική καθοδήγηση, ηθική στήριξη και ενθάρρυνση καθ' όλη τη διάρκεια συγγραφής της διδακτορικής μου διατριβής. Έδειξε υπομονή και κατανόηση όταν το δικηγορικό επάγγελμα επιβράδυνε την πρόοδο της εκπόνησης. Με τίμησε με την πρότασή του να παραχωρήσω την διατριβή μου προς έκδοση στην σειρά εκδόσεων, της οποίας είναι διευθυντής. Για όλα τα ανωτέρω αλλά και για το γεγονός ότι αποτέλεσε και αποτελεί για μένα πρότυπο ακαδημαϊκό και ηθικό του είμαι ευγνώμων. Ευχαριστίες οφείλω ακόμα στους κ.κ. Γεώργιο Τριανταφυλλάκη και Θεόδωρο Κατσά, που αποτέλεσαν τα υπόλοιπα μέλη της τριμελούς συμβουλευτικής επιτροπής.

Περαιτέρω, ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλω στον επιστήθιο φίλο, Δημήτρη Γούλα, διδάκτορα του εργατικού δικαίου, τόσο για την συνεχή υποστήριξη κατά τη διάρκεια της συγγραφής της διατριβής όσο και για τις πολύτιμες συμβουλές του σε θέματα εργατικού δικαίου. Επιπλέον, στον καλό φίλο και συνάδελφο, Νίκο Τσουμάνη, για

τις τόσες φορές που με βοήθησε στη συλλογή υλικού από τη βιβλιοθήκη του Freie Universität Berlin. Θα ήταν επίσης παράλειψη να μην ευχαριστήσω τον κ. Γεώργιο Μπαμπέτα, για τις συμβουλές του και την προθυμία του να συζητήσει μαζί μου τους επιστημονικούς μου προβληματισμούς αλλά και την κ. Ευαγγελία Νεζερίτη, τόσο για την επιμέλεια της παρούσας έκδοσης όσο και για τις ουσιαστικές και εξαιρετικά επιβοηθητικές παρατηρήσεις της σε ζητήματα αστικού δικαίου.

Τμήμα της ανά χείρας μονογραφίας γράφτηκε στο Max Planck Institut für Innovation und Wettbewerb του Μονάχου, όπου υπήρξα επισκέπτης ερευνητής κατά το έτος 2015. Οφείλω ως εκ τούτου θερμές ευχαριστίες στο Ινστιτούτο, στον διευθυντή αυτού, Prof. Dr. Reto Hilty, που υπήρξε και ο ακαδημαϊκός μου οικοδεσπότης, στον Dr. Roberto Romandini, που ανέλαβε την ακαδημαϊκή μου επίβλεψη κατά την παραμονή μου εκεί, και την Deutsche Akademische Austausch Dienst [DAAD], που μου χορήγησε υποτροφία για την διεξαγωγή της έρευνας.

Για τη συνεχή, απεριόριστη και ανιδιοτελή τους στήριξη ευχαριστώ επίσης τον πατέρα μου, Γιώργο Παραμυθιώτη, και την αδερφή μου Κατερίνα Παραμυθιώτη, συνεργάτες ταυτόχρονα στη δικηγορία, αλλά και τους λοιπούς συνεργάτες μου, ιδίως τον Λάμπρο Φακίτσα και την Κατερίνα Ράπτη. Όλοι τους με διευκόλυναν σηκώνοντας επαγγελματικό βάρος μεγαλύτερο από αυτό που τους αναλογούσε.

Οι μεγαλύτερες όμως ευχαριστίες οφείλονται στη σύντροφό μου, Ναταλία, για την διαρκή στήριξη και υπομονή της, που έφτασε στα όρια της αυταπάρνησης. Δεν μπορώ παρά να της αφιερώσω αυτή την έκδοση.

Αθήνα, Νοέμβριος 2017
Γιάννος Παραμυθιώτης

Ι. Η πρωτότυπη κτήση του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας

1. Εισαγωγή

Η δημιουργία έργων σε εκτέλεση σύμβασης εξαρτημένης εργασίας αποτελεί σημείο διασταύρωσης αλλά και ανά περίπτωση σύγκρουσης μεταξύ του δικαίου πνευματικής ιδιοκτησίας και του εργατικού δικαίου¹. Η εξαρτημένη δημιουργική εργασία αφορά το εργατικό δίκαιο ενώ το έργο ως αποτέλεσμα αυτής, αφορά το δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας. Η παράλληλη εφαρμογή των δύο κλάδων στην περίπτωση της εξαρτημένης δημιουργίας έχει σαν αποτέλεσμα σε ορισμένες περιπτώσεις το ίδιο πραγματικό να ρυθμίζεται με διαφορετικό τρόπο. Η αντινομία αυτή ανακύπτει ήδη σε σχέση με το πρωταρχικό και θεμελιώδες ζήτημα του προσδιορισμού του αρχικού δικαιούχου του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας επί του υπηρεσιακού έργου [πρωτότυπη κτήση του δικαιώματος]. Θα πρέπει αυτός να είναι ο εργοδότης ή ο εργαζόμενος;

Αν ακολουθήσει κανείς τα οριζόμενα στο εργατικό δίκαιο, ως αρχικός δικαιούχος του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας επί έργου που δημιουργήθηκε σε εκτέλεση σύμβασης εργασίας, θα πρέπει να αναγνωριστεί ο εργοδότης. Αυτό προκύπτει από τη γενική αρχή του εργατικού δικαίου, που ορίζει ότι στον εργοδότη αναγνωρίζεται το δικαίωμα στο αποτέλεσμα της εργασίας του εργαζομένου στην επιχείρησή του. Το δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας από την άλλη ακολουθεί την αρχή του δημιουργού, σύμφωνα με την οποία αρχικός δικαιούχος του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας είναι το φυσικό πρόσωπο που δημιούργησε το έργο. Στην περίπτωση των έργων που δημιουργούνται σε εκτέλεση σύμβασης εργασίας το πρόσωπο αυτό είναι ο εργαζόμενος.

Είναι προφανές ότι οι δύο αυτές λύσεις δεν μπορούν να ισχύουν ταυτόχρονα. Η έννομη τάξη θα πρέπει να επιλέξει τη μία από τις δύο. Η ορθή επιλογή αποτελεί ζήτημα που προκαλεί θερμές θεωρητικές αντιπαραθέσεις. Όπως θα αναλυθεί στη συνέχεια, τα εκατέρωθεν δικαιοπολιτικά επιχειρήματα τοποθετούνται ανάμεσα στο δίπολο “προστασία του δημιουργού – προστασία της επιχείρησης που εκμεταλλεύεται το έργο” ή με άλλη διατύπωση “προστασία της δημιουργικής προσωπικότητας – προστασία των επενδύσεων”².

---

1. Μαρίνος, ΕλλΔνη 1998, 264

2. Μαρίνος, Πνευματική Ιδιοκτησία 2004, 3

Το ζήτημα δεν έχει λυθεί σε επίπεδο υπερεθνικών κανόνων δικαίου³. Η Σύμβαση της Βέρνης δεν περιλαμβάνει σχετική ρύθμιση⁴. Το ίδιο ισχύει τόσο για την Παγκόσμια Σύμβαση για την Πνευματική Ιδιοκτησία⁵ όσο και για την συμφωνία TRIPS⁶. Σε επίπεδο ευρωπαϊκής εναρμόνισης η μόνη αναφορά σε έργα μισθωτών εντοπίζεται στο άρθρο 2 παρ. 3 της Οδηγίας 24/2009 για τα προγράμματα Η/Υ, το οποίο όμως αφήνει ελεύθερα τα κράτη μέλη να ρυθμίσουν το ζήτημα του αρχικού δικαιούχου σύμφωνα με τα οριζόμενα στο εθνικό τους δίκαιο⁷.

Ακολουθεί μια προσεκτικότερη επισκόπηση των αρχών που ισχύουν στα πλαίσια των δύο δικαϊκών κλάδων, μία παρουσίαση των δύο βασικών λύσεων που δίνονται στο πρόβλημα σε έννομες τάξεις ανά τον κόσμο, η ελληνική ρύθμιση και η δικαιολογική αξιολόγησή της, ενόψει της ασκούμενης κριτικής. Τέλος, εξετάζονται ζητήματα που ανακύπτουν στο επίπεδο του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου.

2. Η λύση του εργατικού δικαίου

2.1. Εισαγωγικά

Η οφειλόμενη εκ της σύμβασης εργασίας δραστηριότητα του εργαζομένου δύναται να παράγει αποτέλεσμα, δεκτικό εξουσίασης⁸. Στο ερώτημα, σε ποιόν ανήκει το αποτέλεσμα αυτό, γενική και καθ' ολοκληρίαν αποδεκτή αρχή του εργατικού δικαίου ορίζει ότι το αποτέλεσμα που προκύπτει από τη συμβατικώς οφειλόμενη εργασία του εργαζομένου ανήκει στον εργοδότη (δικαίωμα του εργοδότη στο αποτέλεσμα της εργασίας)⁹. Με τον όρο δικαίωμα στο αποτέλεσμα της εργασίας δεν εννοείται ένα αυτοτελές δικαίωμα, διαφορετικό από τα εμπράγματα δικαιώματα ή τα δικαιώματα στα άυλα αγαθά, δεν εισάγεται δηλαδή κάποιο νέο είδος κυριότητας ή εκμετάλλευσης¹⁰. Περιγράφεται γενικώς η νομική πραγματικότητα που δημιουργ-

3. Πρβλ. Μαρίνο, ΕλλΔνη 1992, 271

4. Dietz, Das Urheberrecht in der Europäischen Gemeinschaft, 102., Dittrich, Arbeitnehmer und Urheberrecht, 41, Rehbindner in Reto Hilty (Hrsg), Beiträge zum Urheber- und Medienrecht, 35

5. Frey, UFITA 98/1984, 66-67

6. Nordemann in Fromm/Nordemann, Urheberrecht, §43, Rn. 7

7. Βλ. αναλυτικά Κεφ. ΙΧ.3.

8. Gennen in Moll, Münchener Anwaltshandbuch Arbeitsrecht, §16, Rn 1

9. Αναλυτικά για το δικαίωμα του εργοδότη στο αποτέλεσμα της εργασίας βλ. Gennen in Moll, Münchener Anwaltshandbuch Arbeitsrecht, §16, Bayreuther in Münchener Handbuch zum Arbeitsrecht, §§89-92, Hubmann, FS für Hueck, 1959, 43 επ., Rehbindner, FS für Roeber 1973, 481 επ., Ulrici, RdA 2009, 92 επ. Βλ. Επίσης Kolle, GRUR 1985, 1018, Czychowski, FS Nordemann 70 Geburt., 158, Buchner in Lehmann (Hrsg.), Der Schutz und Verwertung von Computerprogrammen, 422

10. Ulrici, RdA 2009, 92, Rehbindner in Reto Hilty (Hrsg), Beiträge zum Urheber- und Medienrecht, 11

γείται ανάμεσα στον εργοδότη, στον εργαζόμενο και στο εργασιακό αποτέλεσμα. Το αποτέλεσμα της εργασίας μπορεί ανά περίπτωση να γεννά δικαίωμα κυριότητας επί πράγματος, δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας, δικαίωμα σε εφεύρεση, σχέδιο, υπόδειγμα χρησιμότητας κ.ο.κ.¹¹. Έτσι η εργατικού δικαίου αρχή περί δικαιώματος του εργοδότη στο αποτέλεσμα της εργασίας του εργαζομένου έχει την έννοια ότι τα ανωτέρω αναφερόμενα δικαιώματα, είτε αφορούν ενσώματα είτε άυλα αγαθά, αποκτώνται από τον εργοδότη και όχι από τον εργαζόμενο. Η θεωρητική θεμελίωση της αρχής συνοψίζεται ως εξής:

2.2. Master and Servant Principle

Ιστορικά το δικαίωμα του εργοδότη στο αποτέλεσμα της εργασίας ανιχνεύεται στη θεωρία περί ιδιοκτησίας (property rights theory), που ανέπτυξε ο John Locke. Ο Locke ανάγει τη δικαιολόγηση της έννοιας της ιδιοκτησίας στο φυσικό δίκαιο. Ξεκινώντας από την θέση ότι όλοι οι άνθρωποι έχουν ιδιοκτησία πάνω στο σώμα τους, υποστήριξε ότι αυτός που επεξεργάζεται με τα χέρια του ύλη ή πόρους ή πράγματα αδέσποτα, αποκτά, λόγω της εργασίας αυτής, δικαίωμα ιδιοκτησίας πάνω στους καρπούς της εργασίας του. Ότι ο μόχθος της εργασίας προσμειγνύεται με την ύλη και της προσθέτει αξία με το να την μετατρέπει σε αντικείμενο χρήσης και απόλαυσης από τον άνθρωπο¹². Αν η εργασία καταβάλλεται από υπηρέτη, η ιδιοκτησία, σύμφωνα με τον Locke ανήκει στον αφέντη (master and servant principle)¹³. Ο υπηρέτης εντάσσεται στην οικογένεια του αφέντη. Ο τελευταίος αποκτά εξουσία πάνω του, η οποία δεν μπορεί να είναι μεγαλύτερη από αυτή που προβλέπει η μεταξύ τους συμφωνία¹⁴. Σύμφωνα λοιπόν με τον Locke η συμφωνημένη εργασία του υπηρέτη καταλογίζεται στον αφέντη.

11. Gennen in Moll, Münchener Anwaltshandbuch Arbeitsrecht, §16, Rn 1

12. "Though the earth, and all inferior creatures, be common to all men, yet every man has a property in his own person: this no body has any right to but himself. The labour of his body, and the work of his hands, we may say, are properly his. Whatsoever then he removes out of the state that nature hath provided, and left it in, he hath mixed his labour with, and joined to it something that is his own, and thereby makes it his property." (John Locke, Second Treatise of Government, Chapter V, Sec.27, <http://www.justiceharvard.org/resources/john-locke-second-treatise-of-government-1690/> με τελευταία πρόσβαση στις 18.7.2015)

13. "Thus the grass my horse has bit; the turfs my servant has cut; and the ore I have digged in any place, where I have a right to them in common with others, become my property, without the assignation or consent of any body." (John Locke, Second Treatise of Government, Chapter V, Sec.28, <http://www.justiceharvard.org/resources/john-locke-second-treatise-of-government-1690/> με τελευταία πρόσβαση στις 18.7.2015)

14. "for a freeman makes himself a servant to another, by selling him, for a certain time, the service he undertakes to do, in exchange for wages he is to receive: and though this commonly puts him into the family of his master, and under the ordinary discipline thereof; yet

2.3. Η σύγχρονη αντίληψη για το δικαίωμα στο αποτέλεσμα της εργασίας

Σύμφωνα με την σύγχρονη αντίληψη, το δικαίωμα του εργοδότη στο αποτέλεσμα της εργασίας του εργαζομένου πρέπει να εξασφαλίζεται από την έννομη τάξη για λόγους που αφορούν την προστασία της επιχειρηματικότητας¹⁵. Η επιχειρηματική δραστηριότητα ενέχει το στοιχείο του κινδύνου, που συνίσταται στην πραγματοποίηση επενδύσεων χωρίς τη βεβαιότητα ανάληψης αυτών και αποκόμισης κερδών¹⁶. Με αναφορά στην εργασιακή σχέση, τον κίνδυνο αυτό αναλαμβάνει ο εργοδότης, ο οποίος επενδύει για την οργάνωση τόσο της παραγωγής όσο και της εμπορικής εκμετάλλευσης του προϊόντος. Στα πλαίσια της επένδυσης συγκαταλέγεται και η απασχόληση προσωπικού με συμβάσεις εξαρτημένης εργασίας¹⁷. Δυνάμει των συμβάσεων εργασίας οι εργαζόμενοι εντάσσονται στην επιχείρηση του εργοδότη με σκοπό την υποστήριξη της παραγωγής του προϊόντος¹⁸. Αφιερώνουν τις παραγωγικές του δυνάμεις στην επίτευξη του επιχειρηματικού σκοπού του εργοδότη και ως αντάλλαγμα λαμβάνουν μισθό, την αξίωση για καταβολή του οποίου διατηρούν ακόμα και σε περίπτωση εμπορικής αποτυχίας του προϊόντος¹⁹.

Με βάση τα ανωτέρω υποστηρίζεται ότι η έναντι μισθού ένταξη του εργαζομένου στην επιχείρηση του εργοδότη και η υπαγωγή του στο διευθυντικό δικαίωμα, προς το σκοπό της υποστήριξης των στόχων της επιχείρησης, έχει ως αποτέλεσμα τον καταλογισμό της εργασίας του εργαζομένου ως δραστηριότητας του εργοδότη²⁰. Ο εργαζόμενος αποκτά την ιδιότητα “εργαλείου” στα χέρια του εργοδότη [εργαλειοποίηση του εργαζομένου]²¹. Με άλλη διατύπωση το αποτέλεσμα της εργασίας θεωρείται ότι παράγεται ευθέως από τον εργοδότη, ο οποίος κάνει χρήση της εργασίας του εργαζομένου²², βάσει της ανταλλακτικής σχέσης που δημιουργείται ανά-

it gives the master but a temporary power over him, and no greater than what is contained in the contract between them.” Ο Locke βέβαια ζώντας σε μία εποχή, στην οποία η δουλεία ήταν κάτι αποδεκτό, διαχωρίζει τους υπηρέτες από τους δούλους, οι οποίοι όπως λέει πρέπει να είναι αιχμάλωτοι ενός δίκαιου πολέμου. Πάνω στους δούλους ο αφέντης έχει ένα φυσικό δικαίωμα απόλυτης και απεριόριστης κυριαρχίας. (John Locke, Second Treatise of Government, Chapter VII, Sec.85, <http://www.justiceharvard.org/resources/john-locke-second-treatise-of-government-1690/> με τελευταία πρόσβαση στις 18.7.2015).

15. Gennen in Moll, Münchener Anwaltshandbuch Arbeitsrecht, §16, Rn 1

16. Roth, FS Säcker, 459

17. Buchner in Lehmann (Hrsg.), Der Schutz und Verwertung von Computerprogrammen, 423

18. Buchner in Lehmann (Hrsg.), Der Schutz und Verwertung von Computerprogrammen, 422

19. Bayreuther, GRUR 2003, 571, Dittrich, Arbeitnehmer und Urheberrecht, 30

20. Rehbinder in Reto Hilty (Hrsg), Beiträge zum Urheber- und Medienrecht, 15

21. Ulrici, RdA 2009, 94

22. Παρόμοια είναι η ρύθμιση του άρθρου 986 ΑΚ περί βοηθού νομής. Εξουσία πάνω στο

μεσα στα δύο μέρη της σύμβασης εργασίας²³. Με βάση το θεωρητικό αυτό σχήμα ο εργοδότης, ως μοναδικός κύριος του εργασιακού αποτελέσματος, μπορεί να το αφιερώσει ακώλυτα στην εξυπηρέτηση του επιχειρηματικού του σκοπού, που αποτελεί άλλωστε και τον σκοπό της σύμβασης εργασίας. Πράγματι, αν ο εργοδότης δεν είχε τη δυνατότητα ευθείας και ακώλυτης κάρπωσης του εργασιακού αποτελέσματος για την υποστήριξη των επιχειρηματικών του στόχων, η σύμβαση εργασίας θα στερείτο νοήματος²⁴. Στα πλαίσια αυτά γίνεται δεκτό, ότι αν η συμβατικώς οφειλόμενη δραστηριότητα του εργαζομένου οδηγήσει σε δημιουργία νέου πράγματος κατ' άρθρο 1061 ΑΚ [ειδοποιία], η κυριότητα επ' αυτού αναγνωρίζεται πρωτότυπα στον εργοδότη και όχι στον εργαζόμενο²⁵.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι η σημερινή δικαιοπολιτική υποστήριξη του δικαιώματος του εργοδότη στο αποτέλεσμα της εργασίας δεν έχει τελικά μεγάλη απόσταση από την αρχή "master and servant" του Locke. Με σύγχρονους όρους, ο μόχθος της εργασίας του Locke που καταλογίζεται στον εργοδότη και επιβραβεύεται με την ιδιοκτησία, μπορεί να παρομοιαστεί με την επιχειρηματική δραστηριότητα²⁶.

Συμπερασματικά, αν ακολουθήσει κανείς την εργατολογική θεώρηση για το δικαίωμα στο αποτέλεσμα της εργασίας με τρόπο αυστηρό, θα καταλήξει στο συμπέρασμα ότι επί δημιουργίας έργου σε εκτέλεση σύμβασης εργασίας, η κτήση του δικαιώματος εκμετάλλευσης που απορρέει από αυτό επέρχεται στο πρόσωπο του εργοδότη με πρωτότυπο τρόπο²⁷.

3. Η λύση του δικαίου πνευματικής ιδιοκτησίας

3.1. Εισαγωγικά

Το ελληνικό δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας ακολουθεί την παράδοση του ανθρωποκεντρικού συστήματος "droit d' auteur", το οποίο έχει επικρατήσει στις χώρες

πράγμα ασκεί ο εργαζόμενος αλλά νομέας είναι ο εργοδότης λόγω της υπηρεσιακής εξάρτησης και της υποχρέωσης του εργαζόμενου να ακολουθεί τις οδηγίες του εργοδότη ως προς το πράγμα. Βλ. σχετ. Γεωργιάδη, Εμπράγματο Δίκαιο, 189

23. Hubmann, FS für Hueck, 1959, 45, Μαρίνος, Πνευματική Ιδιοκτησία, 2004, 134, Schwab, FS BAG 2004, 214

24. Däubler, ArbuR 1985, 171, Buchner in Lehmann (Hrsg.), Der Schutz und Verwertung von Computerprogrammen, 423

25. Γεωργιάδης, Εμπράγματο Δίκαιο, 655, σύμφωνα με τον οποίο η πρωτότυπη κτήση της κυριότητας από τον εργοδότη μπορεί να δικαιολογηθεί με τη σκέψη ότι αυτός παρέχει το αναγκαίο κεφάλαιο, διαθέτει την οργάνωση και φέρει τον κίνδυνο της επιχείρησης, Μαρίνος, ΕλλΔνη 1992, 271. Βλ. και BGH, GRUR 1952, 257 – Krankenhauskartei, BAG, GRUR 1961, 491 – Nahverkehrschronik, BGH, NJW 1991, 1480 – Grabungsmaterialien

26. Knieper, WiRO 2012, 289

27. Μαρίνος, ΕλλΔνη 1998, 265